

Snežana Milivojević¹
Univerzitet u Kosovskoj Mitrovici
Filozofski fakultet
Odsek za sociologiju

Originalni naučni rad
UDC 316.728(=163.41)(497.11)
DOI 10.7251/SOCSR1815005M
Prihvaćeno: 19. 08. 2018.

Kvalitet porodičnog života na severu Kosova i Metohije

Apstrakt

U radu se analizira porodični i svakodnevni život dve nuklearne srpske porodice koje žive na teritoriji opštine Severna Kosovska Mitrovica. Reč je o porodicama radnika i sitnih preduzetnika, a prema mestu življenja jedna porodica je gradska a druga seoska. Cilj rada je da se metodom kvalitativne analize - studije slučaja i dubinskog intervjua sagledaju uzajamne zavisnosti između kvaliteta porodičnih odnosa, materijalnog i stambenog standarda sa celokupnim kvalitetom življenja na ovom području.

Ključne reči: *porodica, porodični život, svakodnevni život, porodični i rodni odnosi, porodična komunikacija, socijalni kontakti, kvalitet života.*

Uvod

Porodica u velikoj meri određuje našu svakodnevnicu i sadržaj našeg svakodnevnog života. Porodična sreća, harmonija ili porodični sukobi i netrpeljivost determinišu naše ponašanje na poslu, u kontaktu sa prijateljima i kolegama, način provođenja slobodnog vremena, a često i sveukupno stanje našeg mentalnog i fizičkog zdravlja.

Porodica i svakodnevni porodični život u naučnoj teoriji dugo nisu bili predmet ozbiljnijeg sociološkog i naučnog promatranja. Proučavanje svakodnevnog porodičnog života karakteristično je tek za naučnu misao devetnaestog i dvadesetog veka. Izučavanje porodice kao neizbežnog dela svakodnevnog

¹ Redovni profesor na Filozofskom fakultetu, odsek za Sociologiju, Univerziteta u Kosovskoj Mitrovici. Email: snezanatmn@gmail.com

nog života takođe se vezuje sa istorijski period u kome dolazi do transformacije i modernizacije porodice a to je period osamnaestog, devetnaestog i dvadesetog veka. „Epoha moderne jeste rodno tlo iz koga izrasta moderna praksa i pojam porodice. Uporedo sa nastankom moderne porodice od osamnaestog veka javljaju se i prvi pokušaji njenog naučnog proučavanja i to, pre svega, u začecima sociološkog pristupa.“²

Složene korelacije između porodice i svakodnevnog života posmatrane na primeru konkretnih porodica su osnovna tema ovog rada a studija slučaja kao kvalitativna metoda i dubinski intervju čine se sasvim prihvatljivim kada je u pitanju istraživanje konkretnih porodica. Cilj istraživanja je sagledavanje uzročno-posledičnih veza između kvaliteta porodičnih odnosa i kvaliteta svakodnevnog života. Tako postavljen cilj podrazumeva niz determinanti koje su polazne tačke istraživanja. Posmatraju se tri osnovna porodična odnosa: polno-rodni (partnerski odnos), odnos roditelja i dece i odnos prema porodici porekla. Materijalne prilike u kojima živi porodica su među ključnim determinantama kao i njihov uticaj na afirmaciju vrednosti i zadovoljenje potreba članova porodice i konačan rezultat je nezadovoljstvo ili zadovoljstvo sopstvenim porodičnim i svakodnevnom životom.

1. Teorijski okvir

Svakodnevni porodični život

Koncept svakodnevnog života često je povezivan sa porodicom, utoliko pre što jedan deo produktivnih i reproduktivnih funkcija izlazi iz nje. Međutim, ovaj koncept se ne može redukovati samo na porodicu već on u sebe mora da uvrsti sve aspekte dnevne i mikro proizvodnje života odnosno društveni totalitet, s tim što svakodnevica može predstavljati i najobjektivniju, posrednu, kritiku društva i društvenih odnosa. Svakodnevni život je u svojoj sveukupnosti medijator između porodice i društva.

Tokom nekoliko prethodnih decenija interesovanje za temu svakodnevnog života je u porastu³ a ništa manje nije aktuelno ni interesovanje za pu-

² Andjelka Milić, *Sociologija porodice*, Beograd: Čigoja štampa, 2001. str. 16.

³ Arthur B. Shostak, *Sociology and Student Life: Toward a New Campus: Selected Readings for Introductory Sociology*, New York: David McKay, 1971.; Elaine Hatfield, Susan Sprecher, *Mirror, Mirror: The Importance of Looks in Everyday Life*, New York: State University of New York Press, 1986.; Judy Attfield, *Wild Things: The Material Culture of Everyday Life*, Oxford, England: Berg, 2000.; Roger Silverstone, *Television and Everyday Life*, New York: Routledge, 1994.; Deborah Kalekin-Fishman, "Sociology of everyday life", *Current Sociology Review* 61(5-6), 2013.; Patricia A. Adler, Peter Adler and Andrea Fontana, "Everyday life sociology", *Annual Review of Sociology*, Vol. 13 (1987), pp. 217-235.; Ben Highmore, *Everyday Life and Cultural Theory*:

teve na kojima se našla savremena porodica.⁴ Sve je više i ljudi koji ne žive u zajednici koju poznajemo pod modernim pojmom „porodica“. Na prostoru koji ćemo analizirati, postoji sve više ljudi koji žive sami.⁵ Ipak, porodica, srodničke veze i kontakti su prisutni i u životima mnogih samaca, jer su oni postali samci tako što su raniji članovi njihovih porodica otišli u druga mesta ili osnovali svoje nove porodice. Ukoliko nisu osnovali svoju porodicu većinom su ostali u kontaktu sa roditeljima, braćom, sestrama, bližim i daljim rođacima.

Porodica i socio-ekonomski odnosi

U ekonomskom smislu, većina savremenih porodica nema vlastita sredstava za proizvodnju. Prema tome, takva porodica nije zajednica proizvodnje i potrošnje, već je to, prvenstveno, potrošačka zajednica. Ideal ove porodice nije imanje, posed, privredno i ekonomsko vlasništvo, nego znanje i stručno obrazovanje.⁶ Sasvim drugačije je bilo u predmodernoj epohi kada je porodica predstavljala "multifunkcionalnu proizvodnu jedinicu (radno intezivna grupa u kojoj se i proizvodilo i trošilo)".⁷ Danas svaki član porodice (posebno supruga, majka) mora da radi i postiže veću ekonomsku samostalnost, kako porodice, tako i svoju ličnu. Savremena porodica se nalazi u stalnoj borbi da održi ravnotežu između prihoda i rashoda. Koliko god da se povećavaju prihodi, novim zaposlenjem nekog člana porodice, toliko se i povećavaju rashodi i troškovi života.

Svakako da socio-ekonomski status porodice (visine prihoda, zanimanje, zaposlenost, nivo obrazovanja, struktura potreba, uslovi stanovanja itd.), ima uticaja na njenu strukturu, na kvalitet vaspitanja dece, na socijalnu sigurnost,

An Introduction, London: Routledge, 2002.; Choi Chatterjee, David L. Ransel, Mary Cavender, Karen Petrone, *Everyday Life in Russia Past and Present*, Bloomington, IN: Indiana University Press, 2014.

⁴ John Demos, *A Little Commonwealth: Family Life in Plymouth Colony*, Oxford: Oxford University Press, 2000.; Jaber F. Gubrium, James A. Holstein, *Couples, Kids, and Family Life*, New York: Oxford University Press, 2006.; Maria Elisa Christie, *Kitchenspace: Women, Fiestas, and Everyday Life in Central Mexico*, Austin, TX: University of Texas Press, 2008.; Franz-Xaver Kaufmann - Editor, *Family Life and Family Policies in Europe*. Volume: 1, Oxford, England: Clarendon Press, 1997. Michael W. Pratt - (Ed.), Barbara H. Fiese - (Ed.), *Family Stories and the Life Course: Across Time and Generations*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2004.

⁵ U seoskom prostoru i njemu odgovarajućem rečniku, takvi samci (samice) nazvani su "samačko domaćinstvo", dok u gradskoj sredini takve slučajevne zovu "samci" ("samice").

⁶ Jovan Vukoje, "Osnovne funkcije savremene porodice", Banja Luka: SVAROG, *naučno-stručni časopis*, br. 4. 2012. str. 137-144.

⁷ Dragana Vilić, "Transformacija (i/ili redukcija) funkcija moderne porodice", Banja Luka: *Sociološki diskurs*, br. 6, decembar 2013. str. 57.

na emocionalne odnose i zaštitnu funkciju porodice.⁸ Da bi se ostvarila bolja ekonomska stabilnost porodice, oba roditelja moraju da imaju zaposlenje i da troše što više energije i vremena na poslu, što istovremeno može dovesti do brojnih teškoća u razvoju i vaspitanju dece, kao i do remećenja drugih porodičnih odnosa.⁹

Žena (supruga, majka) dobija sve veći značaj i ulogu u socio-ekonomskom statusu današnje porodice. Sve više žena se obrazuje u nadi da će imati više šansi da se zaposli i da će naći bolje plaćeni posao. Obrazovane i zaposlene žene poboljšavaju svoj vlastiti položaj, ali i značajno utiču na ekonomski položaj svoje porodice. Dolazi do jedne specifične pojave u savremenim porodicama, koje zavise od radnog odnosa supružnika, a to je da "zaposlena žena u nekoj mjeri određuje klasni položaj domaćinstva, a što nije bio slučaj u prethodnim vremenima kada je materijalni status očeva i supružnika najčešće odražavao materijalni položaj većine žena. Čak i u slučaju kada žena zarađuje manje od supruga, poziciju cijele porodice može odrediti njeno zanimanje".¹⁰ To dalje znači da supružnici mogu imati različit klasni položaj i status u okviru porodice i domaćinstva. Tako, recimo, obrazovana supruga sa dobrom pozicijom i visokim primanjima, može pripadati srednjoj klasi, dok nezaposleni muž sa nižim obrazovanjem pripada nižoj klasi, ali, može biti i obrnuto.

Porodica i rodni odnosi

Tokom većeg dela ljudske istorije muškarci su zauzimali pozicije moći i prestiža. Žene su bile isključene iz javnog, poslovnog i ekonomskog prostora kojima su zavladaali muškarci. To je dovelo do njihove ekonomske zavisnosti koja se smatra jednim od najvažnijih kočnica emancipacije i osamostaljivanja žena. Trend rasta zaposlenja žena van kuće počinje, posebno, posle Drugog svetskog rata i nastavlja da raste do danas, utičući na slamanje tradicionalnih obrazaca podele rada i raspodele uloga i moći u okviru porodice.¹¹

⁸ Milan Počuča, "Porodica i nezaposlenost-stanje i perspektiva u AP Vojvodina", Novi Sad: *Pravo-teorija i praksa*, br. 10-12/2014. str. 30-42.

⁹ Željko Bjelajac, Jasna Matijašević i Milan Počuča, "Značaj edukacije mladih o zloupotreba opojnih droga", Novi Sad: *Pedagoška stvarnost*, časopis za školska i kulturnoprosvetna pitanja, Br. 3, 2012. str. 401-414.

¹⁰ Dragana Vilić, "Transformacija (i/ili redukcija) funkcija moderne porodice", Banja Luka: *Sociološki diskurs*, br. 6, decembar 2013. str. 57-58.

¹¹ Rosemary Crompton (Ed.), *Restructuring Gender Relations and Employment: The Decline of the Male Breadwinner*, New York: Oxford University Press, 1999. ; Joan Williams, *Unbending Gender: Why Family and Work Conflict and What to Do about It*, Oxford: Oxford University Press, 2000.

Burdije rodne odnose¹² posmatra kroz dve vrste nasilja: fizičko i simboličko nasilje. Simboličko nasilje je „duhovno“, blago nasilje, posebno suptilno i nevidljivo, lakoća telesnih kontakata, obuhvatanje za ramena i struk, tapšanje po obrazu. Simbolička vladavina je udružena sa jezičkom vladavinom. Polna podela je upisana u govor. Efikasnost reči, a posebno uvreda se zasniva na polnoj podeli. „Sve to čini mušku vladavinu toliko duboko ukopanom u naše nesvesno da je čak više i ne opažamo, toliko je data našim očekivanjima da nam je problem da o njoj raspravljamo.“¹³ Burdije smatra da „simbolička revolucija“ odnosno dekonstrukcija principa i kolektivnih predstava na kojima počiva muška vladavina nije dovoljna za ukidanje poretka rodova ukoliko izostane radikalna promena društvenih struktura i mehanizama na koje se poredak rodova oslanja.

Kako ukazuje Sarah Damaske¹⁴, rodni i radni (profesionalni) odnosi se kod žena neprestano prepliću u dva pravca: prvo, brinuti se o porodici i deci zanemarujući finansijski doprinos od rada u kompaniji i drugo, raditi bilo šta, da bi se doprinelo finansijskoj stabilnosti porodice na uštrb brige o deci. U prvom slučaju je, najčešće, reč o ženama iz dobro stojećih porodica (srednja klasa), koje mogu svoju rodnu ulogu majke da ostvare sa lakoćom, dok u drugom slučaju, žene iz nižih slojeva imaju stalni konflikt uloge majke i radnice na niskoplaćenim poslovima.

Na rodne razlike utiču kulturne vrijednosti, pre svega one koje se tiču moći i statusnih razlika između muškaraca i žena. U većini kultura žene imaju manje moći i niži status nego muškarci. Rodne razlike u motivima i društvenim ulogama, povezane su sa rodnim razlikama u moći i statusu a sve to doprino-

¹² Ovde ćemo navesti dva stava autora koji će nam pomoći u pojmovnom razumevanju roda i rodnih odnosa. Kako Abbott kaže da "pol ukazuje na biološke razlike između muškaraca i žena i predstavlja (pre-socijalnu) osnovu za rodnu socijalizaciju, dok rod predstavlja socio-kulturnu konstrukciju uloga odgovarajućih za muškarce i žene i karakteristika koje se pripisuju 'muškosti i ženskosti'. Biološki pol je aspekt identiteta sa kojim se neka osoba rađa, dok je rod deo identiteta koji se stiče tokom procesa socijalizacije". (Pamela Abbott & Clarie. Wallace, *An Introduction to Sociology: Feminist Perspectives*, London: Routledge, 1997. Citirano prema: Marija Babović, "Rodne nejednakosti na tržištu rada u Srbiji", pdf, dostupno: <https://www.researchgate.net/publication/294907339>).

Marina Blagojević govori o rodnim režimima kao „relativno strukturiranim odnosima između muškaraca i žena, muškosti i ženskosti, u instsucionalnom i vaninstucionalnom okruženju, na nivou diskursa i na nivou praksi. Ova strukturacija je opredmećena u različitim rodnim ulogama, različitim rodnim identitetima i različitim rodnim reprezentacijama.“ (Citirano prema: Marija Babović, "Rodne nejednakosti na tržištu rada u Srbiji", pdf, dostupno: <https://www.researchgate.net/publication/294907339>).

¹³ Pjer Burdije, *Vladavina muškaraca*, Podgorica: CID, 2001. str.XV

¹⁴ Sarah Damaske, *For the Family?How Class and Gender Shape Women's Work*, New York: Oxford University Press, 2011.

si rodnim razlikama i u emocionalnom izražavanju.¹⁵ Rodne uloge različito utiču na motivaciju žena na poslu i drugim aktivnostima a to se dalje širi na njihovo različito izražavanje emocija.¹⁶ Tako žene sa bolje plaćenim mestima imaju veće motive da pružaju bolje rezultate od žena sa slabije plaćenim radnim mestima. Isto tako, žene sa mlađom decom jače izražavaju zabrinutost za svoj posao nego žene bez dece i sa starijom decom.¹⁷

Tranzicija porodice u Srbiji i na Kosovu i Metohiji

Razdoblje burnih devedesetih godina u Srbiji i ex Jugoslaviji je razdoblje ratova, sankcija, razaranja društva i društvenih institucija koje je sociološku nauku usmerilo prema ravni svakodnevnog života pojedinaca i porodica, njihove borbe za opstanak usled velikih društvenih lomova i potresa. Porodica u Srbiji je izložena brojnim uticajima pomenutih društvenih promena krajem XX i početkom XXI veka. Na nju se posebno odražavaju duboke društvene krize i tendencije kao što su nefunkcionisanje države, socijalni i politički nemiri, siromaštvo, poremećen vrednosni sistem. Kako ističe Počuča "već dugo je ugroženo odgovarajuće zadovoljavanje raznovrsnih potreba porodice. Kada porodica osiromaši, energija njenih članova pojačano se troši, posebno žena a u poslednje vreme sve češće i dece i starih, kako bi se obezbedilo samo preživljavanje. Ovakvi uticaji uslovljavaju negativne tendencije u funkcijama, strukturi, odnosima, stabilnosti, načinu i sadržaju života u porodici".¹⁸ U pomenutom periodu istraživanja u Srbiji obuhvatila su pitanja privredne i stratifikacijske strukture društva¹⁹, zatim demografske zakonitosti i tranziciju²⁰, promene u urbanom i porodičnom životu.

Prema Mirjani Bobić²¹ u Srbiji krajem dvadesetog i početkom dvadesetprvog veka postoji „blokirana transformacija partnerstva“, uzrokovana veoma

¹⁵ Leslie Brody, *Gender, Emotion, and the Family*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999. pp. 281-283.

¹⁶ Lewis T. Davis, "Gender differences in masking negative emotions: Ability or motivation?" *Developmental Psychology*, 1995. No.31, 660-667

¹⁷ Friedman, A., Tzukerman, Y., Wienberg, H., and Todd, J. "The shift in power with age: Changes in perception of the power of women and men over the life cycle", *Psychology of Women Quarterly*, 1992. No. 16, pp. 513-525.

¹⁸ Milan Počuča, "Porodica i nezaposlenost-stanje i perspektiva u AP Vojvodina", Novi Sad: *Pravo-teorija i praksa*, br. 10-12/2014. str. 35.

¹⁹ Mladen Lazić, *Račiji hod - Srbija u tranziciji*, Beograd: "Filip Višnjić", 2000.;

²⁰ Anđelka Milić i ostali, *Društvena transformacija i strategija društvenih grupa-svakodnevnica Srbije na početku trećeg milenijuma*, Beograd: Institut za sociološka i filozofka istraživanja, 2004.

²¹ Mirjana Bobić, *Tranzicija partnerstva – studija slučaja u Beogradu*, doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet univerziteta u Beogradu, 2002.

usporenom modernizacijom tj. transformacijom društvenog sistema u tržišni oblik ekonomije, sa svim pratećim posledicama krize države blagostanja iz prethodnog socijalističkog perioda. Glavna odlika "blokirane tranzicije partnerstva je još uvek snažan oslonac mladih generacija na porodicu porekla, tj. na neformalne mreže". Prema nalazima Anđelke Milić, nije se desio proces modernizacije porodice i porodičnog života. Umesto modernizacije i savremenih civilizacijskih vrednosti došlo je do inverznog kretanja pa se može osnovano govoriti o procesima „repatrijarhalizacije i retradicionalizacije porodica u Srbiji.“²²

Za razliku od većeg dela Srbije gde se posle Drugog svetskog rata kao i u većini republika bivše države SFRJ primećuju značajne promene u bračnom, porodičnom i fertilnom ponašanju i modernizacijski procesi, na Kosovu i Metohiju je sve stizalo sa zakašnjenjem i društvene i porodične promene i tehničke inovacije i industrijalizacija i modernizacija. Na ovom području se posle Drugog svetskog rata mnogo sporije odvijao proces preobražaja zadružne (proširene) porodice u nuklearnu porodicu koja je postala preovladjujući obrazac življenja u većem delu Srbije i bivše države SFRJ. Iako je zadružna porodica skoro nestala uticaj porodice orijentacije (porekla) na porodicu prokreacije je i dalje veliki a procesi individualizacije članova porodice u povoju. Preplitanje tradicionalnih i modernih vrednosti prikazaćemo kroz studiju slučaja dve porodice u tranziciji (od modifikovanog patrijarhata ka egalitarnoj porodici).

2. Metodološki pristup

Predmet istraživanja, cilj i hipoteze

Predmet istraživanja u ovom radu postavljen je kao pitanje: Na koji način transformacija porodice na Kosovu i Metohiji ima uticaja na porodične i rodne odnose, svakodnevni život, kvalitet života, te porodičnu socijalizaciju i komunikaciju?

Cilj rada je da se metodama kvalitativne analize - studije slučaja i dubinskog intervjuja sagledaju uzajamne zavisnosti između kvaliteta porodičnih odnosa, materijalnog i stambenog standarda sa celokupnim kvalitetom življenja srpskih porodica na Kosovu i Metohiji.

U skladu sa predmetom i ciljem istraživanja, postavili smo sledeće dve hipoteze:

²² Anđelka Milić i drugi, *Vreme porodica*, Beograd: Čigoja štampa, 2010.

- H1: U nuklearnim porodicima na području Kosova i Metohije, još uvek, su prisutne tradicionalne patrijarhalne vrednosti, ali uz delimično prihvatanje promena koje su karakteristične za savremeni način života;
- H2: Ruralne porodice pokazuju viši stepen solidarnosti i međusobnog uvažavanja, kao i poštovanja porodičnih i tradicionalnih vrednosti u odnosu na urbane.

Karakteristike uzorka

Uzorak čine dve nuklearne porodice sa područja severa Kosova i Metohije (teritorija opštine Kosovska Mitrovica), jedna je gradska, radnička porodica, dok je druga seoska porodica, sa kombinacijom preduzetničkog i poljoprivrednog rada. Gradsku porodicu čine otac Marko (25 godina, vozač autobusa), majka Olivera (22 godine, poljoprivredni tehničar, nezaposlena) i deca Natalija (3 godine) i Novak (1 godina). Seosku porodicu čine otac Slaviša (45 godina, vlasnik seoske prodavnice mešovite robe), majka Danica (40 godina, domaćica, ali fakultetski obrazovana), kćerka Lana (18 godina, četvrti razred gimnazije) i sin Lazar (16 godina, drugi razred srednje tehničke škole).

Vreme, mesto i način istraživanja

Istraživanje je rađeno tokom aprila i maja 2016. godine na području opštine Kosovska Mitrovica. U radu je korišten kvalitativni metod. Istraživački postupak je prilagođen predmetu i cilju istraživanja, sastoji se, najvećim delom, od biografskog istraživanja²³, dok je kao instrument prikupljanja podataka korišten problemski usmereni dubinski intervju²⁴ koji je primenjen u razgovoru sa odraslim, punoletnim članovima posmatranih porodica. Intervju je koncipiran tako da nam pruži informacije o tri najvažnija pitanja koja su predmet našeg interesovanja u ovom radu: 1) rodni odnosi; 2) porodica i društveni kontakti i 3) materijni standard i kvalitet života.

²³ Biografski istraživački postupak (prikupljanje životnih priča ili životnih istorija) ima za cilj da dovede „do saznanja o subjektivnom iskustvu učesnika u određenim događajima i situacijama, te da se iz njihovog ugla gledanja, njihove 'definicije situacije', razumeju i motivi njihovog delanja i ponašanja“ (Marija Bogdanović, *Metodološke studije*. Beograd: Institut za političke studije. 1993. str.12.).

²⁴ Andreas Witzel, “The Problem-Centeredwalbz Interview”. *Forum: Qualitative Social Research*. 2000., Vol. 1, No. 1.; Andreas Witzel and Herwig Reiter, *The Problem-Centred Interview*. London: Sage, 2012.

3. Rezultati istraživanja

Rodni odnosi

U obe porodice, koje su uzorak našeg istraživanja, na osnovu iznesenih stavova, uočavamo prisustvo tradicionalnog shvatanja rodnih odnosa u smislu podele poslova u porodici i domaćinstvu na "ženske" i "muške". Postoji razlika u tome što Marko (muž u gradskoj porodici) razume da su se žene "izborile za svoju ravnopravnost" u smislu da mogu da se obrazuju, da rade sve poslove kao i muškarci, da budu plaćene za svoj rad, ali prihvata da ta pobeda ima svoju manje svetlu stranu, jer u kući ih retko ko odmenjuje tako da kad dođu sa posla peru, peglaju i kuvaju. On to objašnjava time što u njihovoj sredini ima mali broj muškaraca koji je spreman da radi ove poslove. Tu ubraja i sebe, priznajući da nije socijalizovan u tom pravcu jer, kad je bio dečak, majka mu nije dozvoljavala da joj pomaže u tim poslovima uz objašnjenje „Neka, sama ću, idi i igray se,“ ili: „Neka, Marija (sestra) će.“ Marko napominje da kad god je odmoran i slobodan, pomaže oko dece i trudi se da sve nabavi kako bi supruga mogla da se posveti samo deci.

Na drugoj strani, Slaviša (muž u seoskoj porodici) mnogo teže prihvata ravnopravnost supruge u odlučivnju u porodici, napomenom da njegova supruga "želi da sve drži pod kontrolom", ali "ja joj ne dozvoljavam da se meša u moj posao, u šta ću da uložim novac i šta da kupim". "Ona ima dosta 'vlasti' u porodici, ja sam na to dobrovoljno pristao, ali zna ona dobro koje su crvene linije". "Jedini posao joj je održavanje kuće, spremanje obroka i briga o deci. Ako to ne može, nije trebalo ni da se udaje". Slavišina supruga Danica odgovara da je "osoba koja želi da ima sve pod kontrolom njegova (Slavišina) majka, iako ne živi sa nama u istoj kući".²⁵ Ona potom dodaje, "normalno je da ja raspoložem novcem za nabavku hrane i odeće. U protivnom bih se razvela. Ako žene nemaju ni toliko 'vlasti', bolje je da žive same." Njeni stavovi govore o postojanju rodne neravnopravnosti u toj porodici. Naš je utisak da su ovakvi odnosi podstakli Danicu da favorizuje ćerku u odnosu na sina, kako bi je pripremila da bude samostalnija u svom budućem braku i porodici. "Možda sam više pažnje ukazivala ćerki jer žensko dete treba zaštititi, sve što proživi to je u roditeljskoj kući a posle ko zna kako će se i za koga udati. Sin je više vremena provodio napolju, ili je igrao fudbal sa drugovima ili je bio kod babe i dede ili kod oca u prodavnici. Iskreno, važnije mi je da ćerka završi

²⁵ Napominjemo da je intervju sa članovima porodice jednim delom vođen zajedno sa oba supružnika, kao u ovom slučaju, tako da su mogli uporedo ili naizmenično da odgovaraju na ista pitanja.

fakultet, jer, muškarci se uvek bolje snađu". Deca u ovoj porodici su prihvatila model rodni odnosa koje primenjuju roditelji, pre svega majka. Lara (kćerka u seoskoj porodici) sledi mamine stavove i principe u izgradnji vlastitog rodnog imidža. "Mami najviše verujem. Ona je moj najpouzdaniji saveznik i prijatelj. Jedino njoj mogu sve da poverim. Sa tatom nikada ne mogu da razgovaram o svim temama a sa mamom to mogu. Ona je imala uvek razumevanja za mene, pomogla mi da prebrodim pubertet i uvek me štitila. Imamo sličan ukus i kada je odevanje u pitanju pa radije sa njom idem u kupovinu nego sa drugaricama". Lazar (sin u seoskoj porodici) još izrazitije formira model rodni odnosa pod uticajem maminog ponašanja. "Moja majka ima dvostruke standarde čak i kada su njena vlastita deca u pitanju. Za nju je Lana uvek u pravu. U razgovor se ubacuje Danica i prigovara sinu: „Iz tebe govori ljubomora prema sestri a uvek si bio nestašniji od nje“. Lazar nastavlja svoju ispovest. "Srećom, tata je drugačiji. Ja mnogo više verujem tati. Nikada neću biti sa devojkom koja me i jedan promil svojim ponašanjem bude podsećala na majku i imaću samo jedno dete".

Otac Slaviša dodaje svoj stav „Ovo se dešava kad je otac odsutan. Zato sina učim da fizički izgled bude potpuno nevažan kad bude birao devojkicu sa kojom će zasnovati porodicu. Mnogo je važnije koje karakterne osobine ima žena koja će mu vaspitavati decu“.²⁶

Sredina u kojoj živi, uticala je značajno da Danica formira specifičan sistem vrednosti koji želi da prenese na decu. "Danas nije dovoljno biti dobar, vredan i pošten, iako moj suprug tvrdi da su to najvažnije osobine. Ne da nije dovoljno, možda je bolje reći da nije poželjno. To su osobine koje su samo u seoskoj sredini poželjne, mada i u selu više služe kao paravan, nisu seljaci toliko dobri ni naivni više su lukavi i proračunati. Učila sam decu da budu dobri prema onima koji su i za njih isto takvi, a da nauče da se bore sa onima koji su zlonamerni, da ne dozvoljavaju da im neko vređa inteligenciju i dostojanstvo, da ih omalovažava i gazi. Nije poželjno biti ni toliko dobar. Tako samo možeš svakom postati potencijalna žrtva".

Olivera (supruga u gradskoj porodici) objašnjava da se suprug i ona o svemu dogovaraju, ali da "o većini važnih pitanja za decu i porodicu ja odlučujem". Ona nam pruža još jedan indikator o dobrim rodni odnosima u njihovoj porodici stavom: "najvažnije mi je to što moj suprug ne toleriše nasilje prema deci i ženama, što je posle napornog radnog dana uvek veseo i pozitivan i što nikad nije povisio ton u kući". Intervju sa Oliverom nam otkriva još jedan važan element u oceni rodni odnosa a to je stav o vlasničkim odnosima u porodici. Ona smatra da "žensko dete u porodici mora

²⁶ Napomena: Između ukućana je došlo do žučne rasprave pa sam ih zamolila da razgovaramo o narednim temama.

da bude obezbeđeno, bar nekim minimalnim delom imovine". Ali, oseća i pritisak tradicionalnih vrednosti sredine u kojoj živi, zbog toga napominje da je "normalno da sestre i braća dele imovinu na jednake delove ali kod nas je još uvek 'sramota' da sestra deli sa bratom imovinu".

Odnosi u porodici porekla i kontakti sa okruženjem

Interesovalo nas je kako naši ispitanici doživljavaju odnose u porodici porekla i da li je to uticalo na njihove sadašnje porodice. Marko (muž u gradskoj porodici) ističe da je odrastao u porodici gde je majka najviše radila i ona je, pošto je jedina u porodici završila fakultet imala uvek solidnu platu i zahvaljujući njenim primanjima on i sestra su imali pristojan i bezbrižan život. "Ne mogu da kažem da je brak mojih roditelja bio dobar. Otac je često ispoljavao ljubomoru zato što majka mora negde da putuje, mora da ostane na sastanku, nije bilo fizičkog ni verbalnog nasilja, znao je danima da ćuti a ja i sestra smo primećivali kada su odnosi između naših roditelja hladni a kada su se otopili". "Kada su otišli u penziju, njihovi odnosi su sa naglo popravili i sada se slažu i podržavaju međusobno, ali i nama pomažu" Prema Markovim izjavama, prikazanim u prethodnom delu rada, vidimo da on u svojoj sadašnjoj porodici postupa potpuno drugačije nego njegov otac. On želi da pomogne supruzi oko dece i da učestvuje u njihovom odgajanju kad god mu to posao dopusti. Takođe, ne pokazuje ljubomoru prema supruzi i nastoji da joj ponekada priredi prijatne trenutke, odlascima na odmor, kupovinu ili kod prijatelja i rodbine.

Olivera (supruga u gradskoj porodici) ističe da je odrasla u porodici u kojoj se "uvek skromno živelo i puno štedelo". "Moja braća i ja smo počeli da idemo u vrtić još od jaslca. Roditelji su po ceo dan radili. Majka je kuvar u bolnici a otac vodoinstalater, mada poznaje i mnoge druge zanatske poslove." Olivera je zadovoljna kako su je prihvatili Markovi roditelji. "Srećna sam što moj muž ima takvu porodicu. Slobodna sam da sa njima o svemu otvoreno razgovaram kao i sa mojom porodicom. Učiniću sve da i oni sa mnom budu zadovoljni." Vidimo da je Olivera prenela skromnost, trpeljivost i štedljivost iz svoje porodice porekla i da to pokušava da razvija i u svojoj sadašnjoj porodici.

Slaviša (otac u seoskoj porodici) odaje zahvalnost i ljubav prema svojoj porodici porekla, očito videvši u njoj suprotan primer od njegove nuklearne porodice. "Moj otac je rudar koji je nakon napornog rada u rudniku svaki slobodan trenutak koristio za rad na imanju. Majka je domaćica i ceo život se bavila poljoprivrednim poslovima. Ja sam njihovo jedino dete i sve su učinili da meni bude bolje nego što je njima. Sve što su zaradili uglavnom su meni

davali. Hteli su da mi kupe plac u gradu ali ja sam želeo da ovde ostanem da živim na selu. Napravili su veliku kuću pre moje ženidbe, kako bih mogao u njoj da živim sa svojom porodicom".

Danica (supruga u seoskoj porodici) odbija da govori o porodici porekla svog supruga rečima „uzdržaću se od komentara o njegovim roditeljima. Šta su oni meni da moram da ih volim. Govoriću o mojoj porodici porekla." Međutim, primećujemo da su i tu njena osećanja podeljena i praćena određenim stepenom pristrasnosti, jer je otac imao prethodno brak, prije nego se oženio njenom majkom. "Sa ocem nisam naročito bliska. Dolazi on i voli moju decu, naročito Lazara. Mislim da je on stalno u nekom procepu između starije i mlađe ćerke, prve i druge žene. Možda su svi razvedeni ljudi podeljene ličnosti kao moj otac. Sa majkom imam najbolji mogući odnos. Nas tri: Lana, mama i ja smo čvrst savez. Stvarno je dobro da u porodici postoje ženski savezi. Inače bi porodica bila prepuštena na milosti i nemilost nekog muškog diktatora". Ovde otkrivamo, dodatno, izvore Danicinih rodnih stavova koje smo prethodno opisali.

Polazeći od stava da kontakti sa okruženjem imaju uticaja na porodicu i porodične odnose, u istraživanju smo postavljali našim ispitanicima i nekoliko pitanja o njihovim odnosima sa prijateljima, kolegama na poslu i poznanicima. Marko (muž u gradskoj porodici) ističe da ima "veliki broj prijatelja i veliku porodicu, među kolegama imam istinskih prijatelja". "Nemamo mnogo vremena, pa se sa prijateljima i širom porodicom sastajemo uglavnom povodom radosnih ili tužnih događaja". "Ne družimo se sa 'establišmentom' i važnim ljudima niti imamo važne društvene veze". "Verujem, još uvek, da se u ovoj zemlji i bez tih važnih veza može preživeti. Ono što je nama najbitnije - uvek ima neko da nam dođe i uvek imamo kod nekog da odemo. Olivera (Markova supruga) ima vrlo mali krug prijatelja i malu ambiciju da ga proširi. "Imam svoje drugarice, sa dve se viđam svakodnevno, nađemo vremena da popijemo kafu, jer sada svoje vreme posvećujem deci (kuvanje, pranje, šetnja). Važno mi je to što meni drage ljude viđam svaki dan (članove porodice i drugarice)."

Slaviša (muž u seoskoj porodici) smatra da ima puno prijatelja i saradnika, te da "postoje prijateljstva koja traju od detinjstva. Sa komšijama se lepo slažem i mogu sa sigurnošću da kažem da moja porodica nikada nije bila u situaciji da sa nekim ne govori." Nasuprot tome, njegova supruga Danica i u ovom slučaju ispoljava svoje nezadovoljstvo sredinom u kojoj živi „Ja nemam puno prijateljica. Ovde se retko sa kim može normalno razgovarati. Ima ljudi koji su naših godina ali se svako poput puža zatvorio u svoju ljušturu. Svi kao nešto rade, negde idu a malo je onih koji imaju stalni posao i stalne prihode". Lana (kćerka) nam iznosi nekoliko važnih detalja o životu mladih u jednoj

tipičnoj Kosovskoj sredini. "Imam jednu drugaricu sa kojom se družim i izlazim. Druženje je postalo falsifikat, malo je istinskog prijateljstva a mnogo zavisti i ljubomore. I među devojkama i među muškarcima. Socijalne razlike su velike. U školi se oni koji dolaze iz bogatih porodica i nose firmiranu garderobu grupišu u 'klanove'. Sa druge strane su oni koji nose kinesku garderobu tj. 'seljaci'. Nastavnici su, takođe, blagonakloni prema onima čiji roditelji pripadaju višim društvenim slojevima, oni ne moraju da uče, a ja moram dosta da se pomučim za ocenu".

Materijalni standard i kvalitet života porodica

Marko (muž u gradskoj porodici) ističe da bi standard porodice bio još lošiji da im ne pomažu roditelji. "Na letovanje ne idemo". Verujem da ćemo dok deca malo odrastu putovati, jer ne želim da oni propuste sve ono što sam ja propustio u detinjstvu". Olivera (Markova supruga) i ovde ispoljava svoju skromnost i trpeljivost. "Sada za hranu i odeću ne brinem. Svekrva i svekar me posećuju svaki dan i donesu mleko i sve što deci treba. Kupujem jeftiniju odeću i obuću. Naučila sam da sa malo novca kupim nešto što će trajati. Kad je stambeni problem rešen, sve drugo se, nekako, rešava". Ona nas podseća na okruženje u kome ova porodica živi i strah koji je neprestano prisutan. "Podstanari su onaj deo stanovništva koji najteže živi. O beskućnicima kojih je sve više, teško mi je i da govorim. Nije nam svejedno što živimo na teritoriji gde mnogi od nas, koji nemaju ništa u Srbiji, lako mogu postati beskućnici".

Na naše pitanje da proceni ukupan kvalitet života Marko ističe: "smatram da imam kvalitetan život zahvaljujući tome što imam ovakvu porodicu i živim sa ženom koju volim. Ja sam skroman čovek, ne tražim mnogo, i nepravedno bi bilo tražiti više u vremenu krize i opšteg beznađa". Zatim se osvrće na sredinu u kojoj živi i pravi izvesno poređenje. "Znam mnogo ljudi koji žive u neljudskim i teškim uslovima". Zatim dovršava svoju zamisao kvaliteta života svoje porodice. "U mojoj porodici novac i materijalne vrednosti su važni ali nisu na prvom mestu. Važniji su zdravlje, porodična sreća i sloga. Što se tiče kulturnih potreba nemam neki rafiniran ukus da mi nedostaju pozorište i opera. Volim dobru muziku, sport i film. Program koji volim je dovoljno zastupljen na TV-u a tu je i Internet. Da je više kulturnih događaja u gradu, verovatno bismo ih posećivali. Olivera je nešto detaljnija i preciznija u oceni kvaliteta života njihove porodice. "Za sada, nemam razloga da budem nezadovoljna svojim životom i neki viši kvalitet i ne tražim. Svi bi voleli da imamo više novca, dobar auto, da možemo da putujemo. Ali i u malom mestu, u okviru tog mikrokosmosa zvanog porodica može se pronaći rezervoar sreće i zadovoljstva". Ona se osvrće i na kulturne potrebe, upotpunjavajući sliku

sredine u kojoj ova porodica živi. "Slušam uglavnom folk muziku, ni rok i pop mi nisu strani. Knjige volim da čitam, ali sada nemam vremena. U pozorište bih volela da idem ali u ovo naše ne želim da idem. Gledala sam dve predstave, ma, čemer i jad". Zatim pokušava da otkrije korene slabosti kulturnog i pozorišnog života u Kosovskoj Mitrovici. "Ovde Fakultet umetnosti upisuju deca umetnika i visokih funkcionera. Koliko vidim, tim virusom je zaražen i Beograd. Običan smrtnik ne sme ni da pomisli da polaže ispit na Akademiji umetnosti. Ne nasleđuju deca uvek talenat svojih roditelja". Verujem da će naša deca moći da dobiju bolje obrazovanje. Mislim da kulturu ne čine samo kulturni događaji, umetnička dela pa i sami umetnici već i naše vaspitanje i odnos prema drugima".

Još veći pesimizam u pogledu materijalnog stanja i kvaliteta života iskazuju članovi seoske porodice. Slaviša (muž) iznosi svoje primedbe na ženski deo članova porodice. „Seoska kuća i imanje nisu znaci visokog standarda. Iz sela se uglavnom odlazi. Ovo selo je jedno od retkih gde mladi ne odlaze tako intenzivno. Ja radim u prodavnici i pre i po podne, moji roditelji iako su u godinama još uvek rade na imanju, a Lazar sada pomaže i meni i njima. Danica i Lana su kao seoske princeze, maksimalno pošteđene od teških poslova. Za osnovne potrebe imamo, na bolje nismo navikli pa bolje ne znamo ni da tražimo. Važno je da se deca školuju koliko žele a neko drugi meša životne karte, nikada se ne zna kada će nešto krenuti po dobru ili zlu“. Slaviša još jednom naglašava svoje skromne potrebe i svoju neambicioznost. „Ja nisam sebi postavljao neke visoke životne ciljeve dok sam bio mlad. Kao prosečan đak radim posao koji je *po mojoj meri*. Zadovoljan sam svojim životom, volim mesto u kome sam se rodio i nikada nisam pozeleo da odem. Nemam izgrađene kulturne potrebe, slušam folk muziku i volim sport“.

Na drugoj strani, Supruga Danica je sasvim nezadovoljna ukupnim standardom i sredine i svoje porodice. Ona nam pruža kratku (sociološku) sliku svoje sredine koja je tipičan primer savremenog života Srba na Kosovu i Metohiji. „Većina u ovoj zemlji živi od danas do sutra. Sve se svelo na golo preživljavanje. Imamo samo seosku kuću koja je komforna. Bar nemamo problem sa prostorom. Znam kako se u gradovima muče u malim i tesnim stanovima. Da će biti nešto bolje, sa ovakvim političarima ne verujem. Kao što ne verujem da je Kosovo više deo Srbije. Nadam se da ćemo imati snage i sredstava da nekako omogućimo deci da nastave školovanje. Ovde je kvalitet obrazovanja nikakav. U Srbiji se malo cene i priznaju diplome stečene u ovdašnjim školama i fakultetima, a naša deca čak i kad su odlični đaci prinuđeni su da zbog nedostatka novca upisuju fakultete u Kosovskoj Mitrovici i Leposaviću koji su na lošem glasu zbog korupcije i lošeg kvaliteta nastave. Ništa nije bolje ni u srednjim školama. Malo ko od odličnih učenika i nosilaca diplome "Vuk

Karadžić", uspeva da u većim gradovima upiše medicinski ili elektrotehnički fakultet, a kao da jedino ta dva fakulteta nude mogućnost zaposlenja. Imate koliko hoćete nezaposlenih pedagoga, pravnika, šumarskih inženjera. Ne vidim neke svetle perspektive ni za svoju decu. Inostranstvo izgleda kao jedino rešenje, ova zemlja je propala mada je i fenomen za naučno istraživanje kako još uvek traje pored ovoliko birokratije, korupcije i nesposobnih i pokvarenih političara". Lana (kćerka) ispoljava optimizam uz izvesnu dozu sumnje. "Ja još uvek verujem da se radom i učenjem može nešto postići i nastojaju da samo na taj način ostvarim neke svoje životne ciljeve. Mada je deci iz seoskih i radničkih porodica u startu otežano napredovanje".

Diskusija rezultata istraživanja

Olivera i Marko (gradska porodica) su iznenada doneli odluku o formiranju bračne zajednice. To je uticalo da nemaju jasne planove za budućnost i prepuštaju se životnoj stihiji koja je proizvod haotične realnosti koja obesmišljava svako dugoročno planiranje. Autoritet je podeljen: Marko jedini zarađuje i on je hranilac porodice, a Olivera iako ne radi, upravlja kućnim budžetom i donosi važne porodične odluke. Takva podela uloga karakteristična je za modifikovani patrijarhat. Oni prihvataju pomoć roditelja ali pokazuju i zavidnu životnu vitalnost i spremnost da prihvate bilo koji posao što nije svojstveno pripadnicima njihove generacije. Nepoverenje u institucije, nesigurnost pred raznim izazovima, kompenzuju porodičnom podrškom i podrškom prijatelja i lokalne sredine. Marko prihvata savremene vrednosti o jednakosti muške i ženske dece i naterao je svoje patrijarhalne roditelje da sestri ostave deo nasleđstva dok su Oliverini stavovi tradicionalni, ona ne želi da „braći uzima deo kuće“. Time potvrđuje stav o prihvatanju rodne ravnopravnosti. Materijalni standard nije, po njihovim shvatanjima, „mera“ za kvalitet života već su to druge vrednosti: porodica i porodična sreća, sloga na prvom mestu, zatim rad i požrtvovanje, moralni postupci i lepo vaspitanje kao deo lične kulture.

Slaviša (seoska porodica) je patrijarhalno vaspitan, odan je porodici i puno radi da bi im obezbedio sve što je potrebno, insistira na rodnoj podeli uloga ali i uvažava stavove supruge kada je u pitanju njen „resor“: deca i vođenje domaćinstva. Njegova supruga Danica nosi teško breme loših odnosa u porodici porekla, kao i nerazumevanja i konflikta sa sredinom u kojoj živi. Ona je svesna da će za porodicu svog supruge ostati razmaženo gradsko dete koje nije vično seoskim poslovima. Ne postoji puno poverenje između nje i supruge, on joj ne dozvoljava „da se meša u njegove poslove“, ona želi sama da odlučuje o kupovini stvari neophodnih za domaćinstvo i o ulozima i statusu

dece u porodici. U ovoj porodici supružnici ispoljavaju negativan stav prema rodnoj ravnopravnosti.

Stičemo utisak da u ovoj porodici nema glavnog autoriteta, postoji dihotomija i neujednačenost stavova po svim pitanjima, što kulminira čak i „podelom dece“ na „maminu ćerku“ i „tatinog sina“ a sve to može dovesti do konflikta, rivalstva između dece i disfunkcije porodične socijalizacije. Dobra strana je ta što porodica postiže konsenzus oko važnih porodičnih pitanja kao što je obrazovanje dece i njihov odlazak iz kuće na studije ili tamo gde mogu obezbediti sebi bolje životne uslove. Takođe, deca nisu prihvatila konzumerističke vrednosti, zadovoljni su sa onim što roditelji mogu da im pruže i ne traže više a slobodno vreme provode baveći se onim aktivnostima i uživajući u onim vrstama zabave koje su im dostupne u skućenim okvirima seoskog života. Ćerka i majka imaju izgrađen ukus za kulturne potrebe višeg reda (odlazak u pozorište, posećuju *Raške duhovne svečanosti*) što nije uobičajeno za mnoge porodice koji žive u ovim krajevima i radije uživaju u slušanju turbo-folk muzike i gledanju rijaliti emisija. Lana i Lazar ne žele da dugo zavise od roditelja, spremni su da rade i studiraju, a Lazar planira i odlazak u inostranstvo ako ne bude mogao da nađe posao.

Iz analize stavova i mišljenja ove dve porodice, sledi stav da je potvrđena naša prva hipoteza iz ovog rada ("U nuklearnim porodicima na području Kosova i Metohije, još uvek, su prisutne tradicionalne patrijarhalne vrednosti, ali uz delimično prihvatanje promena koje su karakteristične za savremeni način života").

Naša druga hipoteza ("Ruralne porodice pokazuju viši stepen solidarnosti i međusobnog uvažavanja, kao i poštovanja porodičnih i tradicionalnih vrednosti u odnosu na urbane") nije potvrđena, imajući u vidu da viši stepen međusobnog poštovanja i uvažavanja, kao i drugih porodično-tradicionalnih vrednosti, pokazuje porodica iz gradska sredine u odnosu na seosku.

Zaključak

Obe porodice pripadaju nižim društvenim slojevima na klasno-slojnoj društvenoj lestvici u uslovima sevreno Kosovsko-Metohijskog područja. U radničkoj porodici preovlađuju harmonični porodični odnosi, sloga i otvorena komunikacija između supružnika, brižan i topao roditeljski odnos prema deci. Porodica ne može da obezbedi finansijsku stabilnost pa je zavisna od pomoći porodice porekla odnosno suprugovih roditelja što kod oba partnera dovodi do deprimiranosti. Moderne i tradicionalne vrednosti se prepliću što je dominantna odlika porodica modifikovanog patrijarhata. Suprug ima

"poslednju reč" ali se uvažavaju i predlozi supruge, ona učestvuje u donošenju važnih porodičnih odluka i upravlja kućnim budžetom.

Seoska porodica (uz dodatak sitnog preduzetništva) takođe ima dominantne karakteristike koje se vezuju za modifikovani patrijarhat. Supruga ima široki spektar ovlašćenja, na mnoge odluke ona utiče, upravlja porodičnim budžetom ali i zna „koje su crvene linije koje ne sme da pređe.“ U porodici je prisutan rodni konflikt koji se vidi u podeli dece na „maminu“ ćerku i „tatino“ sina, kao i neki elementi porodične anomije, vidljive u nejasnom porodičnom autoritetu i favorizovanje jednog deteta, u ovom slučaju, ženskog od strane majke.

Kvalitativna analiza porodičnog i svakodnevnog života ove dve porodice ukazuje na postojanje složenijeg društvenog problema tj. dubokih socijalnih razlika koje postoje među srpskim stanovništvom u severnom delu Kosova i Metohije. Život ove dve porodice svodi se na puko preživljavanje, deca su jedini kvalitet i motiv življenja, socijalne mreže su slabe, životna očekivanja mala, strah od očekivanog razvoja nepovoljnih događaja je veliki. Oni pripadaju onom delu stanovništva koji je sva materijalna sredstva uložio u izgradnju kuće na ovoj teritoriji i nemaju nekretnine na tzv. „bezbednijoj“ teritoriji centralne Srbije i Vojvodine. Podela na one koji su svoju sigurnost obezbedili kupovinom nekretnina ili izgradnjom kuća na „bezbednoj“ teritoriji i one druge, koji to nisu mogli ili su rešili da ostanu na sopstvenom ognjištu je po svim izgledima dublja od svake klasne podele u društvu. Reč je o stanovništvu koje je uvek živelo u etnički homogenoj sredini, ne poznaje uopšte pripadnike drugog etniciteta i kulture (nema iskustvo zajedničkog suživota poput Srba iz centralnih i južnih delova Kosova i Metohije) iako prostorno nisu daleko i sa zebnjom i nesigurnošću očekuje mogućnost zajedničkog života. Naši ispitanici tvrde za sebe da su mirni, radni i porodični ljudi koji samim tim što nisu skloni konfliktima mogu živeti i sa pripadnicima drugačijeg etniciteta i kulture a obe ispitanice tj. supruge izjavile su da država Srbija nije podjednako brinula o svim njenim građanima, da su viši socijalni slojevi favorizovani (primali su „duple plate“) što im je omogućilo stambenu obezbeđenost na „sigurnijim“ mestima a time i mogućnost da prvi napuste Kosovo i Metohiju u slučaju nepovoljnog razvoja događaja.

Bibliografija

Andreas, M. Witzel. "The Problem-Centeredwalbz Interview". *Forum: Qualitative Social Research*. 2000. Vol. 1.

Andreas, M. Witzel and Herwig Reiter. *The Problem-Centred Interview*. London: Sage, 2012.

- Arthur B. Shostak, *Sociology and Student Life: Toward a New Campus: Selected Readings for Introductory Sociology*, New York: David McKay, 1971.;
- Ben Highmore, *Everyday Life and Cultural Theory: An Introduction*, London: Routledge, 2002.
- Choi Chatterjee, David L. Ransel, Mary Cavender, Karen Petrone, *Everyday Life in Russia Past and Present*, Bloomington, IN: Indiana University Press, 2014.
- Bjelajac, Željko, Jasna Matijašević i Milan Počuča, "Značaj edukacije mladih o zloupotrebama opojnih droga", Novi Sad: *Pedagoška stvarnost*, časopis za školska i kulturnoprosветna pitanja, Br. 3, 2012. str. 401–414.
- Burdije, Pjer. *Vladavina muškaraca*. Podgorica: CID, 2001.
- Bobić, Mirjana *Tranzicija partnerstva – studija slučaja u Beogradu*. doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet univerziteta u Beogradu, 2002.
- Bogdanović, Marija. *Metodološke studije*. Beograd: Institut za političke studije. 1993.
- Burdije, Pjer. *Vladavina muškaraca*. Podgorica: CID, 2001.
- Brody, Leslie. *Gender, Emotion, and the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999.
- Crompton, Rosemary(Ed.). *Restructuring Gender Relations and Employment: The Decline of the Male Breadwinner*. New York: Oxford University Press, 1999.
- Damaske, Sarah. *For the Family? How Class and Gender Shape Women's Work*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Davis, T. Lewis. "Gender differences in masking negative emotions: Ability or motivation?". *Developmental Psychology*, 1995.
- Demos, John. *A Little Commonwealth: Family Life in Plymouth Colony*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Devorah Kalekin-Fishman, "Sociology of everyday life", *Current Sociology Review* 61(5-6), 2013.
- Engels, Fridrh. *Položaj radničke klase u Engleskoj*. Beograd: Kultura, 1951.
- Elaine Hatfield, Susan Sprecher, *Mirror, Mirror: The Importance of Looks in Everyday Life*, New York: State University of New York Press, 1986.
- Franz-Xaver Kaufmann - Editor, *Family Life and Family Policies in Europe*. Volume: 1, Oxford, England: Clarendon Press, 1997.
- Friedman, A., Tzukerman, Y., Wienberg, H., and Todd, J. "The shift in power with age: Changes in perception of the power of women and men over the life cycle", *Psychology of Women Quarterly*, 1992.
- Jaber F. Gubrium, James A. Holstein, *Couples, Kids, and Family Life*, New York: Oxford University Press, 2006.

- Joan Williams, *Unbending Gender: Why Family and Work Conflict and What to Do about It*, Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Judy Attfield, *Wild Things: The Material Culture of Everyday Life*, Oxford, England: Berg, 2000.
- Lazić, Mladen. *Račiji hod - Srbija u tranziciji*. Beograd: "Filip Višnjić", 2000.
- Maria Elisa Christie, *Kitchenspace: Women, Fiestas, and Everyday Life in Central Mexico*, Austin, TX: University of Texas Press, 2008.
- Michael W. Pratt - (Ed.), Barbara H. Fiese - (Ed.), *Family Stories and the Life Course: Across Time and Generations*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2004.
- Milić, Anđelka i ostali. *Društvena transformacija i strategija društvenih grupa-svakodnevnica Srbije na početku trećeg milenijuma*. Beograd: Institut za sociološka i filozofska istraživanja, 2004.
- Milić, Anđelka i drugi. *Vreme porodica*. Beograd: Čigoja štampa, 2010.
- Patricia A. Adler, Peter Adler and Andrea Fontana, "Everyday life sociology", *Annual Review of Sociology*, Vol. 13 (1987), pp. 217-235.
- Počuča, Milan, "Porodica i nezaposlenost-stanje i perspektiva u AP Vojvodina", *Novi Sad: Pravo-teorija i praksa*, br. 10-12/2014. str. 30-42.
- Roger Silverstone, *Television and Everyday Life*, New York: Routledge, 1994.
- Vukoje, Jovan, "Osnovne funkcije savremene porodice", *Banja Luka: SVAROG, naučno-stručni časopis*, br. 4. 2012. str. 137-144.
- Vilić, Dragana, "Transformacija (i/ili redukcija) funkcija moderne porodice", *Banja Luka: Sociološki diskurs*, br. 6, decembar 2013. str. 57.